

KRONOLÓGIA

1844. február 20. Lieb (Munkácsy) Mihály születése Munkácson
 1848 vége A Lieb család Miskolcra költözik
 1850. január 12. Munkácsy édesanyja meghal
 április Reök István, Munkácsy nagybátyja, Pestről „ideiglenesen”
 Békéscsabára költözik. 27 évig él a városban
 1851. szeptember 21. Lieb Mihály, Munkácsy édesapja, harmadszor is megnősül
 1852. május 14. Munkácsy édesapjának halála
 május második fele Miskát Reök István Békéscsabára hozza, lakásuk a mai Baross u.
 6. sz. házban
 június–július Reök István műkedvelő társulatának előadásai Békéscsabán
 december 6. Betyártámadás a Steiner család ellen, melyet Munkácsy is átél
 1853. január 17. Steinerné Reök Sarolta a kiállt szenvedésekbe belehal
 május–szeptember Reök István sorsjegymozgalma a Nemzeti Színház támogatása
 ügyében
 szeptember 29. Reök István és Miska Vidovszkyék mellé költöznek a főtérrre,
 a Trauttmannsdorf-féle tiszt lakásba
 1854. augusztus 20-a körül Munkácsy szerint ekkor kerül Lángi uramhoz asztalosinasnak
 1855. január 6. Láng György a csabai asztalos céhnél beiratja tanulóját, Lieb
 Mihályt
 május 26. Reök Iván születése, Reök István és Omaszta Mária első
 gyermeke
 július–szeptember kolerajárvány Békés megyében
 1855–1856 Miska, a „kisininas”
 1856–1858 Miska, az „öreginas”
 1857. július Miska szökése Lángi műhelyéből Gerendásra
 1858. május 2. Lieb Mihály inast mestere felszabadítja
 május–október eleje Miska Láng Györgynél asztaloslegény
 október második fele Miska egy-két hétig Gerendáson pihen nagybátyjánál
 október 30. Miska Aradra utazik, hogy „legény”-ként megkezdje
 vándoréveinek letöltését
 1858. november–1860 vége Aradon Albrecht Ferdinánd műhelyében segéd
 1860. október 20. „Októberi diploma”. A király feladja az önkényuralmat,
 visszaállítja az alkotmányos közigazgatást
 október 22. Reök István Gyulán a tisztkarban „tisztartó tanácsnok”.
 Ezekben az időkben költöznek Gerendásról Gyulára
 1860 végén Munkácsy betegen Gyulára utazik nagybátyjához
 1861. február–március Miska Fischer rajztanárnál tanul hat hétig
 1861. február–március Szamosy Elek vándorfestő a gyulai Wenckheim-kastélyba
 érkezik
 március Szamosy maga mellé veszi Munkácsyt, aki ettől kezdve
 a kastélyba jár rajzolni Szamosy mellett
 április Odry Lehel színész Horváth György társulatával Gyulára érkezik,
 s három hónapon át együtt fest Munkácsyval a kastélyban
 Szamosynál. Élményeit később megírja s közli az újságban

1861. május 30. „Reök bácsi kunyhója” c. rajz elkészítését erre a napra datálja Munkácsy
- július 23. Rom című rajzának datálása
- október 10. Reök István Ilona nevű leányának születése Pesten (Később dr. Zsilinszky Mihályné)
- vége Szamossy elutazik Gyuláról
1862. január Munkácsy Szamossyhoz utazik Aradra, majd Buziáson és Beodrán tartózkodnak
- június 20. Reök István levélben köszöni meg Szamossynak, hogy Miskát elengedte családi összejövetelre
- ősz Munkácsy elbúcsúzik Szamossytól, először tölt hosszabb időt nagybátyja gerendási tanyáján, hogy erőt és pénzt gyűjtsön további tanulmányaihoz. Elkészül két olajfestménye: Fonó nő, Levélolvasás
1863. május Munkácsy Pestre utazik, ahol mintegy 20 hónapig tartózkodik
- 1865 első fele Munkácsy a bécsi Képzőművészeti Akadémián
- július Visszatér Pestre
- zeptember Gerendáson majd Békéscsabán tartózkodik közel fél évig, hogy pénzt gyűjtsön további tanulmányaihoz
- zeptember 22. Levele Engel Gyulához, amelyben beszámol gondtalan életéről
- november 2. A csabai előjáróság erkölcsi bizonyítványt ad ki Munkácsynak
- december Megfesti: Estebéd a pusztán és a Búsuló betyár c. olajképeit
- Több arckép megfestésére kap megbízást, ezért a főtéren szobát bérel. Hét ismert képe maradt meg ebből az időből: két Díszmagyaros férfi, Vidovszky János, Jánosné és Matild portréja, valamint Dudits orvos és felesége portréja. Ebben az időben festhette Békésen Tóth Matild és Nagy Irma portréját (utóbbi maradt meg)
1866. január 6. Előadás Csabán a nagyvendéglőben. Szigligeti: A mama c. vígjátékában Munkácsy Berky Ákos szerepét alakítja.
- február eleje Szembetegség támadja meg, sürgősen Pestre utazik. A Rókus kórházban ápolják
- zeptember Újra Gerendáson tartózkodik
- zeptember 10. Békés–Doboz–gerlai kirándulás bejegyzése vázlatkönyvébe
- december 5. Reök István Erzsébet nevű leányának születése Békéscsabán. (Később dr. Dirner Gusztávné)
- október Munkácsy Münchenbe utazik az ottani Akadémiára, a Magyar Képzőművészeti Társulat támogatásával
1867. február 18. Folyamodványa ösztöndíjért a minisztériumhoz.
- Az osztrák–magyar kiegyezés éve
- július Munkácsy Münchenből Pestre érkezik
- július 26. Eötvös miniszter évi 800 forint ösztöndíjat juttat Munkácsynak
- augusztus 9–12. Az aradi országos dalárünnepély, amelyen Munkácsy is részt vesz; rajzot készít az ünnepségről. Az ünnepség után hazatér nagybátyjához.
- zeptember 29. Csabáról keltezett levele aradi barátjához
- október Vissza Münchenbe

- november 27. Láng György asztalosmester 57 éves korában meghal
1868. július Munkácsy végleg elhagyja Münchent, Pesten tartózkodik, Párizsba vagy Düsseldorfba készül
- szeptember 30. Megírja névváltoztatási kérelmét
október 3. A belügyminisztérium engedélyezi a Munkácsi név használatát
Valószínűleg „lejön” Csabára nagybátyja meglátogatására
október Düsseldorfba utazik tanulmányai folytatására. Ásító inas című képével feltűnést kelt, majd a Siralomház meghozza a rég várt sikert
- 1870 tavasza Párizsban a Szalon kiállításán aranyérmet nyer
június vége Munkácsy Pestre érkezik
augusztus Csabán tartózkodik rokonlátogatáson
augusztus 8–14. A hét egyik napján Gyulára látogat
szeptember 29. Reök István családjával Pestre költözik
1871 vége Munkácsy Párizsba teszi át székhelyét s végleg letelepedik
1872. augusztus 1. A Reök család Pestről visszaköltözik Csabára a kismegyeri birtokra
- november 25. Reök István negyedik gyermeke, Aba születése
1873 Munkácsy haza akar utazni, hogy nagybátyja tanyáján pihenjen és festhessen, de a kolerajárvány miatt elmarad az utazás
1874. április–május Reök István meglátogatja Párizsban Munkácsyt
augusztus 5. Munkácsy Mihály és Cecil Papier esküvője
szeptember 8. Nászútjuk végén Békéscsabára érkeznek és másfél hónapot töltenek a kismegyeri birtokon.
Munkácsy találkozik testvéreivel: Emillel és Gizellával
- szeptember 23. Gyulán meglátogatja a múzeumot, s valószínűleg régi ismerőseit is
- szeptember 25–29. Temesvárott Ormós Zsigmondnál vendégeskednek, utána Nagyváradon Szamosy Eleket látogatják meg.
Kismegyeren készült képei: Kukoricatörés, Poros út, a Falu hőséhez három tanulmány. A képet Párizsban fejezi be
1876. április Reök Iván meglátogatja Munkácsyékát Párizsban
szeptember Elkészül Reökék Gyulai úti villája Békéscsabán
1877. július 4. Meghal Reök István Aba nevű gyermeke 4 és fél éves korában
július 7. Reök István öngyilkos lesz
vége A Reök család elköltözik Csabáról, Pesten telepednek le
1878 Milton nevű képe világsikert hoz Munkácsynak
1880 Munkácsy 150 frt-ot adományoz a békéscsabai polgári leányiskolának
- december 11. Ferenc József nemességet s „munkácsi” előnevet adományoz Munkácsynak
- 1882 Befejezi Krisztus Pilátus előtt c. képét.
A magyarországi bemutatásra Munkácsy is hazaérkezik
- 1884 Elkészül a Krisztus-trilógia második része, a Golgota.
- 1886 vége A Párizsi Magyar Egylet székházának építéséhez Békéscsaba és Orosháza egy-egy részvény vásárlásával járul hozzá
Juszt Zsigmond naplója, amelyben többször megemlíti Munkácsyékát
1888. január–május 31.

- november Oskó Lajos orosházi festőművész Párizsba érkezik, hogy Munkácsy mellett képezze magát tovább
1889. július 13. Zsilinszky Mihály és Reök Ilona Mihály nevű fiának keresztszüloje Munkácsy Mihály és felesége.
1890. október 5. Munkácsyék Csabán át Aradra érkeznek az aradi vértanúk emlékművének leleplezési ünnepségére
- október 6. Az emlékmű leleplezése.
Éjszaka Munkácsyék Békéscsabára érkeznek, szállásuk a Fiume Szálló.
- október 7. A csabai látogatás, fogadás a Redoutban
1891. október Magyarországi gyűjtőútja a Honfoglaláshoz
- október 8–11. Zsilinszky Mihályék vendége Szentesen
- 1892 Zichy Jenő szerint Munkácsy „lerándult” Csabára
- 1894 Rózsa Miklós szerint Munkácsy utoljára járt Békéscsabán
- 1896 Befjezi a Krisztus-trilógia harmadik képét, az Ecce homot.
- május–június Millenneumi ünnepségek. A Honfoglalás kiállítása. Az ünnepségek alkalmával rosszul lesz
- 1897–1900 Az endenichi szanatórium kezeltje
1900. május 1. Munkácsy Mihály halála
- május 9. Nagy pompával temetik el a Kerepesi Temetőben
1900. május 11. Békéscsabán elsőként neveznek el utcát Munkácsyról
1900. június 26. Gyulán utcát neveznek el Munkácsyról
1901. május 2. Békéscsabán emléktáblát avatnak Láng György házának falán.
Az avatási ünnepségen Munkácsy özvegye is jelen van
- 1930-as évek Békésen felavatják a Tóth Matild és Nagy Irma arcképének festését megőrkítő emléktáblát
1940. május 19. Békéscsabán új emléktáblát avatnak a Láng-portán emelt házban
- 1950 Békéscsabán teret neveznek el Munkácsyról
- 1959 Békéscsabán felavatják Borsos Miklós Munkácsy-szobrát
- 1964 Gyulán felavatják Vasas Károly Munkácsy-szobrát
- 1970-es évek Wilt Tibor Munkácsy-szobrának avatása Békéscsabán a szoborsétányon
- 1973 Békésen új emléktáblát avatnak a Széchenyi u. 2. sz. épületen
- 1975 Békéscsabán emléktáblát avatnak a Láng-féle portán lebontott ház helyén
- 1977 Gyulán a Dürer Terem falán leleplezik Kiss Sándor Tiszta forrásból c. reliefjét, amelynek egyik alakja Munkácsy Mihály

RÖVIDÍTÉSEK

BML = Békés Megyei Levéltár, Gyula

Ilges = Ilges, W. F.: Michael von Munkácsy. Bielefeld–Leipzig, 1899.

Levelek = Levelek Munkácsyhoz – Munkácsytól. Vál., sajtó alá rend. Czeglédi Imre. Békéscsaba, 1976. Bibliotheca Bekesiensis 12.

LTM = Legújabbkori Történeti Múzeum, Budapest

Malonyai 1897 = Malonyai Dezső: Munkácsy Mihály élete és munkái Bp. 1897.

Malonyai I. = Malonyai Dezső: Munkácsy Mihály I–II. Bp. 1907.

MMM = Munkácsy Mihály Múzeum, Békéscsaba

MMVL = Munkácsy Mihály válogatott levelei. Szerk. Farkas Zoltán. Bp. 1952.

MNG = Magyar Nemzeti Galéria, Budapest

OL = Országos Levéltár, Budapest

OSZK = Országos Széchényi Könyvtár, Budapest

Pogány 1938 = Pogány Kálmán: A Munkácsy-problémához = Művészet, 1938. 353–372. p.

Végvári = Végvári Lajos: Munkácsy Mihály élete és művei. Bp. Akadémiai K. 1958.

Végvári F. = Végvári Lajos fenti művének festménykatalógusa

Végvári R = Végvári Lajos fenti művének rajzkatalógusa

FORRÁSOK

A Munkácsyra vonatkozó hatalmas irodalomból két művet emelünk ki:

– *Munkácsy Mihály*: Emlékeim. A franciául írt önéletrajzot magyarul Lestyán Sándor fordításában az Amicus Kiadó jelentette meg 1921-ben. Mi ezt a kiadást használjuk. Ritkán, stilisztikai vagy tartalmi eltérés miatt a Végvári Lajos által fordított kiadásból idézünk. Hungária Kiadó, 1951.

– *Végvári Lajos*: Munkácsy Mihály élete és művei. Bp. Akadémiai K. 1958.

Munkácsy Békés megye egy-egy településéhez fűződő kapcsolatait eddig két kiadvány dolgozta fel:

– *Czeglédi Imre*: Munkácsy Gyulán. Gyula, 1963. A Gyulai Erkel Ferenc Múzeum Kiadványai 41. sz.

– *Czeglédi Imre*: Munkácsy Békéscsabán. Békéscsaba, 1975.

I.

Munkácsy családjának történetéhez forrásunk:

– *Czeglédi Imre*: A Lieb és a Reök–Röck család története. (Munkácsy családjának történetéhez.) I. közlemény: A Lieb család. In: A Békés Megyei Múzeumok Közleményei 11. sz. Békéscsaba, 1988. – II. közlemény: A Reök–Röck család. u. o. 16. k. (Nyomdában.) – Papp István levelének lelőhelye: MNG 3166/1932 – Munkácsy Emil levele: MNG 3056/1930.

II.

Reök István családi eseményeire forrásunk a pesti belvárosi róm. kat. és a békéscsaba róm. kat. plébánia megfelelő anyakönyvei. – Polner jelentésének lelőhelye: BML Megyefőnöki elnöki res. ir. 1/1953. – Telekihez írt levele: OL A Teleki család ir. 17d 39t. – Az Ellenzéki Kör iratai: OL R 151. – Erdélyi Jánoshoz írt levele: OSZK Levelestára. – Reök István visszaemlékezése: Békés, 1870. júl. 10. – Reök békéscsabai lakóhelyeit, anyagi helyzetét az alábbi források alapján közöljük: BML Békéscsabai adófőkönyvek, személyes kereseti adókiutak az évre.

Zsilinszky Mihály kéziratban megmaradt jegyzetei Munkácsy ifjúságáról: MNG 3681/1934. – Reök István műkedvelő társaságának anyaga: BML Megyefőnöki elnöki ir. 89, 96/1852. Békéscsabai főszolgabírói ir. 1318, 1382, 1563/1852. – Fábry visszaemlékezése: *Fábry Károly*: Csabai élet. Mezőberény, 1924. 59–60. p. – A főszolgabírói hangulatjelentés: BML Megyefőnöki ir. 295/1853. – A táncvigalom forrása: BML Megyefőnöki eln. ir. 88, 95, 118/1852.

A betyártámadásról adott jelentés: BML Megyefőnöki ir. 6663/1852. – Steinerre vonatkozó források: Békéscsabai ág. ev. egyház jkve. 1853. nov. 4-i ülés jkve, valamint BML Békéscsabai adófőkönyv 1854.

Reök sorsjegyének bő iratanyaga van: BML Békéscsabai főszolgabírói ir. 239, 1775, 3006, 3179, 4500, 3258/1853. Megyefőnöki eln. ir. 302, 324, 346, 409/1853. – Költözésük Vidovszkyék mellé: BML Békéscsabai főszolgabírói ir. 645, 1275, 1931/1853.

A Vidovszky gyermekek itt közölt helyes sorrendje: Békéscsabai ev. egyház anyakönyvei. Későbbi sorsukról dr. Veres Jenőné Vidovszky Ida egykori szíves közlése. – Korbay Munkácsynak dedikált könyve: MMM Munkácsy-relikviák. – Reök gőzmalomalapítási terve: BML Megyefőnöki

elnöki ir. 5299/1853. Békéscsabai főszolgabírói ir. 726/1854. – Reök utazása: BML Megyefőnöki elnöki ir. 321, 431, 596, 645/1854. – A Vidovszky fiúk iskoláinak lelőhelye: A megfelelő iskolák évkönyve.

III.

Oltványi Imre közlése: Munkácsy Mihály életrajzi levelei. = Szabad Művészet, 1950. – Reök és Omaszta Mária esküvője: Budapest, Deák téri ev. egyház akve. – Iván születési bejegyzése: Gádoroszi római kat. egyház akve. – Reök István egyleti tevékenysége: *Zsilinszky István: A Békésmegyei Gazdasági Egylet története*. Békéscsaba, 1896.

Munkácsy inasbeírását *Achim János* említi: Békéscsaba ipari szervezeteinek története. Békéscsaba, 1896. 82. p. – Munkácsy inaskodásának legfőbb forrása az *Emlékeim*. – További adatok: Harmati András majd Lieb Mihály felszabadítása: az asztaloslegények pénztárkönyvében (MMM). Munkácsy tulipános ládájának leírását *K. Csilléri Klára* közölte = Szabad Művészet, 1950. (A láda párja kissé kopottabb állapotban a békéscsabai Szlovák Tájházból látható.) – A csabai vasút megindulásáról hangulatos leírást ad: *Fábry Károly*: i. m. 56. p.

IV.

Az aradi emlékek leírása Munkácsy önéletrajza alapján. – A gimnáziumi barátok az aradi gimnázium évkönyvében szerepelnek. – Munkácsy verseskönyvének lelőhelye: MMM Munkácsy-relikviák. – Az aradi emléktábla avatása: Arad és Vidéke, 1902. jun. 12. – Frint Lajos kézírata: MNG 14138/61.11. – Gyöngyössy visszaemlékezése: Arad és Vidéke, 1900. május 20. – Munkácsy mostani és későbbi aradi tartózkodásáról ír: *Dunajecz László*: Munkácsy Mihály aradi és Arad környéki évei = Művészet, 1969. november és *Ferencz Irma*: Munkácsy Mihály aradi évei = Havi Szemle. Az aradi Kölcsey Egyesület . . . folyóirata. 1990. 1–2. szám.

Reök István gyulai állásai: BML Gyula város közgyűlési jkve 1860. dec. 10-i ösnépgyűlés jkve; Gyula városi ir. 9/1860 – Karl Fischer Gyulára jövetelének egyetlen bizonyítéka: BML Kir. Bizt. ir. iktatója és mutatója 690 és 5993/1857. – Munkácsy és Gyulai László levele: OSZK Levelestára. – Szamosyról: Szamosy Elek önéletrajza. = *Berkeszi István*: Temesvári művészek. Temesvár, 1910. – Odry visszaemlékezése: Vasárnapi Újság, 1908. 323–324. p. – Munkácsy gyulai életéről: Békés, 1900. május 6. – Portörő visszaemlékezése: Békés, 1935. márc. 17. – A tulipános ládák festését szinte minden városban említik, ahol Munkácsy asztalos korában megfordult. Munkácsy ellentmondásosan nyilatkozott a ládák festéséről. 1882-ben tagadta, hogy Gyulán valaha is tulipános ládát festett volna: Magyar Bazár, 1882. 24. p. – Esetét a betyárokkal közli: *Lázár Béla*: Munkácsy Mihály. Bp. 1944. 36–38. p. – Bartóky visszaemlékezését közli: *Lázár*: i. m. 29. p. – A gyulai családnál lévő képeiről: Új Idők, 1900. 236. p. és Békés, 1900. szept. 30. – Munkácsy és Szamosy köszöntőjét közli: *Czobor Béla*: Krisztus Pilátus előtt. Bp. 1882. – Karl Berres és Munkácsy kapcsolataról: Békés, 1900. szept. 30 és Művészet, 1908. 274–275. p. – Gyulai vázlatfüzetének mai lelőhelye: MNG, a vázlatkönyv teljes képanyagát közli: *Pogány Kálmán*: Művészet 1938. 353–372. p.

Reök István 1862. évi levele Szamosyhoz: OSZK Levelestára.

Reök gerendási szerződése és birtokának helye: BML Békéscsabai főszolgabírói ir. IV. B 156. Haszonbérleti szerződések. A 43. szerződés a Reöké – Munkácsy levele Szamosyhoz: OSZK Levelestára – Gerendási vázlatkönyvének leírása: Végvári R 80. Vázlatkönyv 1862–1868. – Munkácsy visszaemlékezése Gerendásra: Új Idők, 1900. 441. p. – Harsányi visszaemlékezése: Múcsarnok, 1900. 218. p. – Reök levele Hunfalvynéhoz: MTA Levelestár (Tévesen Rökk címszó alatt) – Ligeti visszaemlékezése: Munkácsy Mihály ifjúsága = Budapesti Szemle, 1891. 321–345.

Reök 1865. jún. 10-i levele: OSZK Levelestára – Munkácsy levele Engel Gyulához: NN: Munkácsy mint bohémien = A Hét, 1900. 31–32. p. – Az 1865. nov. 2-i igazolvány lelőhelye: MMM – Ligeti és Munkácsy levelezésének lelőhelye: Munkácsy Mihály válogatott levelei. Bp. 1952. (Továbbiakban a Ligetivel kapcsolatos levelek innen valók, így külön nem jelöljük.) – Munkácsy és Bartók párbeszédét közli: Békésmegyei Közlöny, 1890. okt. 9. – Munkácsy újabb vázlatkönyvének leírása: Végvári R 81. Vázlatkönyv 1865–1868. – A mama színlapja és Munkácsy szerepe: OL R 277. – Simay esete: Budapesti Hírlap, 1882. febr. 21. – Nagy Irma képének születéséről: Vertán Emil – Nagy Irma unokája – szerzőhöz írt 1973. aug. 1-i levele. Ezt a hagyományt írja le Harsányi Zsolt is az Ecce homóban. Az 1929-i cikk és portré: Pesti Hírlap, 1929. máj. 16. melléklete és máj. 19.-i sz.

Munkácsy és Reök István levelezésének csaknem teljes kiadása: *Czeglédi Imre: Levelek Munkácsyhoz Munkácsytól*. Békéscsaba, 1976. Bibliotheca Bekesiensis 12. (Továbbiakban: Levelek). Reök 1867. máj. 22-i levele az 5. sz. levél, a jún. 10-i levél a 6. sz.

A békés–dobozi kirándulás feljegyzése: Végvári R 81. 17. és 18. p. versoja.

Reök Erzsébet születése és Omaszta Zsigmond halála: Békéscsabai róm. kat. egyh. anyakönyve. – Az Aradra írt levelet közli: Arad és Vidéke. 1900. máj. 9. – A gerendási tanyával kapcsolatos levelek: Levelek 8, 13. Munkácsy válaszát Zsilinszky idézi jegyzeteiben. – A művészeti ösztöndíjjal kapcsolatos levél és Eötvös határozata: *Malonyai Dezső: Munkácsy Mihály élete és munkái*. Bp. 1898. 83. p. – Munkácsy szegénységi bizonyítványa: MMM Munkácsy Emlékszobában látható.

Munkácsy névváltoztatásának kérelme: OL K 150. 1874. VI. 8–29 019/19 509 (1868). – A belügyminiszteri engedély: BML Alisp. ir. 2389/1868. – Munkácsy nemessége: *Kempelen: Magyar nemesi almanach*. 1910. 95. – Rottmayer Izabelláról: Végvári 70 és Levelek 9.

V.

Munkácsy útlevélkérésével kapcsolatos iratok gyűjtőszáma: BML Alispáni ált. ir. 194/1869. – Reök okt. 4-i levele: Levelek 12. – Reök 1870. ápr. 20-i levele: Levelek 14. – Munkácsy látogatása Békéscsabán: Békés, 1870. aug. 17. – Reök ismertetése a Siralomházzal: Békés, 1870. júl. 24. és 31. – Reök tanulmányai: A bérletügyről. Gyula, 1865. majd: A dohány okszerű termesztése. Gyula, 1867. – Pestre költözésük: Levelek 17.

Reök Gizáról: Levelek 14 – A takarékoságról: Levelek 21, 28. – Reök 1873. aug. 1-i levele: Levelek: 36. – A weimari meghívásról: Levelek: 22, 28. – Hazafiságról: Levelek: 14, 28, 25, 26. – Munkácsy válasza: Levelek 27. – Reök önmagáról, gyermekeiről: Levelek 21 és 15.

Munkácsy Csabára készülődésének forrása: Levelek 28, 29, 37. – Iván látogatása: Levelek 34. – Az 1873. évi kolera idejéről: Levelek 35, 36. – Reök kedélyállapota és Munkácsy levele: Levelek 36, 38 és MMVL 77. – Nősülési előkészületek: Levelek: 38, 39, 40. – Reök párizsi útja: Levelek: 44, 45.

Munkácsyék Csabára érkezése: Békés megyei Közlöny, 1874. szeptember 13. és 20. – Munkácsy kismegyeri festéséről: Végvári 143, *Kacziány Ödön*: Gyulai László = Művészet, 1911. 263. – Látogatása Láng György házában: Békésmegyei Közlöny, 1874. okt. 11. – A gyulai múzeum meglátogatása: A gyulai múzeum eredeti vendégkönyve az Erkel Ferenc Múzeum gyűjteményében – Munkácsy találkozása testvéreivel: Békésmegyei Közlöny, 1874. okt. 11. – Kirándulásuk Temesvárra és Nagyváradra: Békésmegyei Közlöny, 1874. okt. 4. – Távozásuk Csabáról: Békésmegyei Közlöny, 1874. okt. 18. és 25. – A Vidovszkynak írt levelet közli: MMVL 88. és Levelek 59.

Reök öngyilkosságának részletes leírása: Békésmegyei Közlöny, 1877. júl. 12. – Munkácsyék részvétávirata: OSZK Levelestára – Munkácsy és felesége levele a Reök családnak: Levelek 60, 61.

Simay látogatásáról: Budapesti Hírlap, 1882. febr. 21. – Beregh esetéről: Egyetértés, 1882.

márc. 2. – Az 1888-i feltételezett látogatásról: Békésmegyei Közlöny, 1901. máj. 5. – Keresztszülői bejegyzésük: Békéscsabai evang. egyház keresztelési akve 1889. júl. 13. – Az 1890-i látogatás: Békésmegyei Közlöny, 1890. október 9. és *Rozsnyay Kálmán*: Öreg diák élő emlékei. Bp. Szépművészeti Társulat, 1943. – 1891. októberi gyűjtőútja: Békésmegyei Közlöny, 1891. okt. 4. Csongrádmegyei Híradó, 1891. okt. 10. és 17. Békésmegyei Közlöny, 1891. nov. 1. – Zichy megjegyzését közli: *Prém József*: Munkácsy dolgozó társai = Művészet, 1904. 245–248. Az 1894-ilátogatás felvetése: Vasárnapi Újság, 1896. 302–303. és Békésmegyei Közlöny 1894. febr. 25. és márc. 8.

Békés megye részvéttávirata: Békés, 1900. máj. 6. és BML Békés megye közgyűlési jkve május 28. – Békéscsaba részvéte: BML Békéscsaba közgyűlési jkve máj. 11. – Gyula részvéte: BML Gyula város képviselőtestületi jkve 1900. máj. 12. és jún. 26. – A békéscsabai emléktábla leleplezése: BML Békéscsaba képviselőtestületi jkve 1901. márc. 18. és máj. 2. Békésmegyei Közlöny, 1901. május 5. valamint: Körösvidék, 1940. máj. 9. és 20. – Munkácsy relikviáiról: *G. Vass István*: A békéscsabai múzeum története. 1899–1979. Békéscsaba, 1979. 64–65. p. – A Munkácsy tér és szobor: *Czegledi Imre*: Békéscsaba utcanevei. Békéscsaba, 1981. – A békési emléktábla elhelyezését dr. Durkó Antal néhai múzeumigazgató 1972. júl. 19-én szerzőhöz írt levelében említi. A jelenlegi emléktábla adata B. Szücs Irén múzeumigazgató szíves közlése.

Justh Zsigmondra és Oskó Lajosra forrásunk: *Elek László*: Justh Zsigmond. Gyula, 1964; Justh Zsigmond naplója és levelei. Vál. jegyz. ell.: Kozocsa Sándor. Bp. 1977; *Schelken Pálma*: Egy elfelejtett orosházi festőművész = Szántó Kovács János Múzeum Évkönyve 1963–1964. Orosháza, 1965. 109–113. p.; Koszorús Oszkár: Orosháza jelesei 75. Oskó Lajos = Orosházi napló, 1991. febr. 13; valamint Elek László és dr. Szabó Ferenc szíves közlései.

RÉSUMÉ

Mihály Munkácsy (1844–1900) was the most successful Hungarian painter in the 19th century.

He was fighting his way up from an orphaned, journeyman joiner to the most celebrated artist of the century. The work also contributed to the career, but it was supported also by helping hands. He, himself, also contributed to his romantic biography, because he had written the story of his childhood until becoming a painter in the 1880^{ies}, when he was 19 years. His memory was written in French, and were published in his life with a title “Souvenirs”. The impression of the naturalism of his friend – Alfonz Daudet – influenced him by drawing of his memories, pointing out the horrible experience of the misery, his childhood inconsistent with the adult's life. Most of the stories, written in his biography are attached to Békés County.

The research fellow was interested in, how he could prove the truth of the events, written in his memories, how he could identify the people and the spots. The another question was, if it is possible to complete the experience of Munkácsy's childhood, and throughout his life, he searched the later connection between the artist and the county. His research was expanded also to Arad, which is near to Békés County, because the years, he spend in Arad are in close connection with his own life, spent in Békés County.

His research was not in vain.

The first part of Munkácsy's biography was built on the permanent opposite of the child Miska and uncle Stephen Reök – who bought him up – because the cheerless, rough bachelor caused a lot of bitterness to Miska. At the beginning, the author state the identity of Stephen Reök. The younger brother of Munkácsy's mother, who lived in Budapest, and worked as a lawyer with a good reputation, was one of the young people, who worked in the preparatory committee of the Hungarian Revolution in 1848. As a town clerk in an association, he could live amongst the high society (writers, scientists, politicians). These people were driven by one thought: serving and improving the country. The years, he spent in Budapest had characterised his action and personality. He disliked the inactivity, all the time wanting to be useful within the community and for the country. After the failure of the War of Independence in 1848–49 he escaped to his aunt's, to Mrs. Steiner, who lived in Békéscsaba. He began to work in agriculture, and against his intention, he stayed here for 27 years, until he died. At that time Békéscsaba was a small farming settlement with 30,000 inhabitants.

As he came to Békéscsaba, his daughter died and his wife left him. The failure of the War of Independence and the loosing of his family made him unhappy. At that time the orphaned Miska, who lived a carefree life in his flat in Miskolc had the luck, to be able to spend the daytime by his aunt's. However, Mrs Steiner was killed by a beating in a highwayman attack. Munkácsy described the highwayman attack in detail, and it is true word by word, because the documents in the archive proved.

Miska moved into the main square of Csaba, next to the Vidovszky family. He regarded Mrs Vidovszky as “his third mother”, and he emphasized his gratitude to her with his life till the day he died.

Meanwhile, uncle Reök with Maria Omaszta moved into a farm in Gerendás. They could not get married that time, because by the law he could not divorce from his first wife. Maria Omaszta became his wife later. He sent Miska, who was 11 years old, to be a journeyman joiner. The most sorrowful part of Munkácsy's life began, at this time. During the apprentice years he spent here, he wrote the most natural memories, as György Láng he drew the Cruel Master. The author identified one part of the participants and put the memories into chronological order. There later rearranged after three decades.

After the decision to be a bachelor – against Munkácsy's biography he did not leave György Láng immediately, but he worked as an assistant for a few months. It was at the end of October 1858, that he travelled to Arad to begin his obligatory three roving years. In Arad he met some students from Békéscsaba, but the *declassé* could be felt in their connection. Munkácsy wrote only a few pages about the two years he spent in Arad. With the help of his contemporaries, it was possible to make the years richer. From his low income he can not afford to buy enough food, he became very ill. That is the reason why he had to travel home to his uncle in Gyula – the centre of Békés County –, who worked as a clerk.

During his illness he felt the first desire and compulsion to draw, he made copies of the engravings he found in the room. His uncle, seeing his talent sent Munkácsy to have lessons from Karl Fischer, who was an Academic painter and teacher in the local art school. Here he met Elek Szamossy, the roving painter, who stayed in the Castle of Gyula, who discovered his talent, and assigned him to be his assistant. That casual made him a painter.

From that time, when he was 17, he left the first draft book. The life in the Castle of Miska and Szamossy was written by a roving artist, who visited Szamossy for three months as an amateur painter. At the end of 1860 Szamossy finished his work in the Castle of Gyula, left to go to Arad. Shortly after Miska followed him. They spent some months in the aristocratic castles of Arad, Beodra and Buziás. Miska made his drawings with the help of Szamossy, his progress was proved by his finished work. Autumn 1862, after working together for 18 months, he said farewell to his master to pursue his studies in Budapest. However, prior to this he visited his uncle in Gerendás.

The field of Gerendás was the furthest boarder of Békéscsaba, near to Orosháza. The landowner had a farm on one part of his field, the other part was divided into 2–300 Hungarian acres to different farmers. One of the tenants was István Reök, and spent most of his time on his fields to raise money to study abroad. His uncle had not left him alone. Although Munkácsy has not mentioned, he was taken to family meetings, and wrote letters of recommendation to his family and friends living in Budapest to look after Miska, who wants to leave to Budapest.

He spent half year in Gerendás, he painted oil-paintings and the numerous rough draft were proving his conscious preparation. He left to Budapest in May of 1863, after he had spent there 20 months. The first part of 1865 he spent in the Academy of Vienna, but after the death of Rahl he left Vienna.

He spent 6 months in Gerendás. He painted a picture with the title: *Dinner on the Pusztá and the Woebegone Highwayman*, which caused a great sensation. He was working to obtain money so that he could travel abroad again. In winter he moved to Békéscsaba and lived in lodgings and was asked to make portraits. From that time 7 oil-paintings were completed.

Due to an eye-disease in February 1866, he traveled to Budapest. Luckily he recovered. After a short stay in Budapest and Gerendás in October 1866, he set off to a new venture of his studies – the Academy of Painting in Münnich.

He was again in Hungary between July and August 1867. In August he also traveled to Gerendás, where he sketched for the last time. During the year his uncle left his lodgings, and from the inheritance from his wife he farmed on a field (3 km from Békéscsaba). He built a farm house, he established a model farm and built a small atelier even for Munkácsy.

At his first stay in Budapest Munkácsy started to use his artist name: Munkácsy instead of Lieb. He got his name from his journeyman joiner fellow, as they called each other by origin. This is the reason he became Miska Munkácsy, instead of Miska Lieb. In 1868, when he attained his majority, he officially asked to change his name, which was done in a couple of days, considering his intention to travel abroad.

In Autumn 1868, when he chose Düsseldorf instead of Münnich to follow his studies, he attached attention with his painting: „Jawning Apprentice” and in the same year he painted the

„Condemned Cell” with this work he had an unexpected success at first in Düsseldorf, than in 1870 in a Parisian Saloon. His fame was rising very quickly.

At the end of 1871 he moved to Paris and settled down forever. He received many letters from his uncle, who gave directing and caring ideas how to save, how to assist the Hungarian Art. He asked his famous nephew to love his home land. The author devoted a separate chapter to this correspondence. In August 1874 he was married to the widow of De Marches baron, and at the end of there Honeymoon they spent near one and half months in Békéscsaba on the Kismegyer farm.

Munkácsy was happy again to be in his workshop. He painted two paintings, the studies to The Hero of the Village, in which the farmhands of uncle Reök were the models.

In 1877 there was a great blow in the Reök family, the uncle committed a suicide. The family then moved to Budapest. This is the reason, why the ”visiting“ Munkácsy did not come to Békéscsaba to visit his relatives.

At the friends request, he devoted a day 7. October 1890. to visit the town and the friends. It was the last time he would see the memories of his childhood.

After the death of Munkácsy, streets in Békéscsaba and Gyula were named after him and a statue was erected for his memory, and there are memorial plaques on the houses, where he lived and worked. The Museum of Békéscsaba has been called Munkácsy.

At the end of the study, two hungarian friends from Paris have been mentioned: an author, Zsigmond Just, who came from near Orosháza, and a painter, Lajos Osko. The documents of there connection to Munkácsy were published.

The work has been made by turning the library sources upside down by using a fine arts collection and the Munkácsy relics of the Museum of Békéscsaba.

RÉSUMÉ

Mihály Munkácsy (1844–1900) a obtenu le plus grand succès parmi les artistes peintres hongrois de XIXe siècle. Il a fait son chemin de l'apprenti menuissier pauvre, orphelin parmi les peintres fêtés de ce siècle. Le hasard a formé aussi cette carrière mais les mains aidés l' a appuyé aussi. Lui, il a aidé aussi la reconnaissance de sa vie romancée parce qu' il avait écrit l' histoire de son enfance jusqu' á d' être peintre (jusqu'á 19 ans) aux années 1880. On a édité son souvenir en langue française encore dans sa vie avec le titre: »Souvenirs« L' influence de la naturalisme de son ami – Alfonz Daudet – l' a impressionné beaucoup dans la description de ses souvenirs, en marquant les événements affreux de la misère, le contraire de l'enfant et du monde des adultes. La plupart des événements de son autobiographie se rattache au département de Békés.

Les questions suivantes intéressent au chercheur: Combien peut-on vérifier les événements écrits dans les »Souvenirs«? Peut-on identifier les personnages et les lieux et peut-on compléter les événements de l'enfance de Munkácsy? Et puis en continuant l' autobiographie de Munkácsy il a recherché le contact postérieur de l' artiste et du département. Il a étendu ses recherches aussi á Arad qui situe tout près du département de Békés, parce que les années d'Arad de Munkácsy se rattachent á sa vie du département de Békés.

La recherche n' a pas été inutile.

La première partie de l'autobiographie de Munkácsy fait fond sur le contraire permanent de Michel enfantin et de l'oncle István Reök qui l' a élevé, car »le vieux garçon brusque, morose« a causé beaucoup d' amertumes á Michel. L' auteur précise l'identité d'István Reök au début de son oeuvre. Le frère cadet de la mère de Munkácsy qui a vécu á Budapest comme un avocat célèbre et il était parmi les jeunes qui préparaient la révolution hongroise de 1848. Comme secrétaire de l' association il pouvait vivre dans le monde des écrivains, des hommes de science, des politiciens directeurs du pays qui étaient guidé par une idée commune: le service civil de la patrie et du progrès. Les quelques années passées á Budapest ont défini sa personnalité, ses actes jusqu' au bout de sa vie. Il n'a jamais aimé l' inactivité, il a voulu servir au public, á la patrie. Après la chute de la guère d'indépendance de 1848–49 il est fui de la répression á sa soeur, Madame Steiner qui vivait á Békéscsaba en aisance. Il commence á gérer une propriété et contre ses intentions il a resté ici en 27 ans jusqu' á sa mort. Békéscsaba avait 30 000 habitants. C' était une ville de campagne.

Quand il est arrivé á Békéscsaba, sa fille mourait, sa femme le quittait. La chute de la guère d'indépendance, la perte de sa famille l' a rendu morose. Et en ce moment Michel arrive chez lui qui s'est habitué á la vie sans souci dans l' appartement du chef du bureau de sel. Ainsi le contraire entre l' oncle et Michel est compris déjà. Heureusement il a passé ses jours chez sa tante, mais Madame Steiner est morte á cause des coups qu' elle avait souffert dans une agression de bandit, et la description est vraie mot á mot comme les documents trouvés dans les archives ont démontré.

Les Michel déménagent près les Vidovszky á la place centrale de Csaba en automne de 1853, où il a trouvé »sa troisième mère« dans la bonté de Madame Vidovszky, et Michel a proclamé sa gratitude jusqu' á la fin de sa vie.

Pendant ce temps l' oncle Reök a déménagé á la ferme de Gerendás avec Mária Omaszta – sa femme future qu' en ce moment il n' a pas pu épouser encore, parce qu' il n'a pas pu divorcer de sa première femme, et il a livré Michel de 11 ans á l'apprenti menuissier á ce moment lá. Et ainsi la période la plus triste de la vie de Munkácsy a commencé. Il écrit ses souvenirs les plus naturalistes de les années d'apprenti passées ici, et il dessine le maître cruel dans le personnage György Láng.

L' auteur identifie aussi la parte des personnages ici, et il met par ordre chronologique les souvenirs de Munkácsy qui sont réordonnés un peu après trois décades.

Après l'initiation du garçon – au contraire de l'autobiographie de Munkácsy – il n'est pas parti tout de suite de György Láng, mais il travaille en quelques mois comme commis et il parte à Arad seulement à la fin d'octobre de 1858 qu'il commence son année errante obligatoire. A Arad il rencontre les écoliers de Csaba, les connaissances, mais on peut sentir son déclassement dans leur relation. Munkácsy a consacré seulement quelques pages à deux ans passés à Arad. On a réussi à enrichir les années d'Arad aussi par quelques souvenirs contemporains. Il ne peut pas s'alimenter convenablement de son petit remboursement, il tombe à la maladie, ainsi il est obligé de rentrer chez oncle, qui vit déjà à Gyula à la siège du département de Békés comme fonctionnaire.

Pendant sa maladie il s'empare le désir et la contrainte du dessin: il copie les gravures trouvées dans la chambre Son oncle qui voit son zèle l'envoie pour prendre les cours de dessin au professeur de l'école de dessin locale, à Karl Ficher qui est le peintre académicien. Le peintre ambulancier, Elek Szamossy le rencontre ici au château de Gyula. Il découvre son talent, et il l'appelle chez lui au château. Cet hasard l'a mis en mouvement à la carrière de peintre.

Son premier livre des cartons survit de cette époque de 17 ans. Un acteur ambulancier écrit la vie de Michel et de Szamossy dans le château, qui est allé pour trois mois chez Szamossy comme peintre amateur.

A la fin de 1860 Szamossy a fini son travail dans le château de Gyula, il est parti à Arad et d'ici peu Michel l'a suivi aussi. Ils passent des mois aux châteaux seigneuriaux d'Arad, de Beodra, de Buziás. Michel dessine selon la direction de Szamossy, ses œuvres prêtes démontrent son progrès. Après le temps passé ensemble de 18 mois Michel dit adieu à son maître en automne de 1862 qu'il continue ses études à Pest. Mais avant il part chez son oncle à Gerendás.

La steppe de Gerendás était la frontière la plus lointime de Békéscsaba, près d'Orosháza. A la plupart de ses terres le seigneur terrien a géré une propriété de métairie, à l'autre partie les fermiers ont fait l'économie sur les parcelles de terrain de 200 ou 300 aspers. István Reök était aussi un tel fermier. Munkácsy passe des périodes plus ou moins longues plusieurs fois sur sa ferme pour ramasser de l'argent et de la force à ses études étrangères. Son oncle ne l'a pas délaissé jusqu'ici non plus. Bien que Munkácsy ne dise guère, il l'emmène à la réunion de famille, et puis il écrit les lettres de recommandation à ses amis et à ses parents de Pest: ils prennent sous leur protection Michel à Pest.

Il passe six mois à Gerendás, il peint des peintures à l'huile, et la multitude des esquisses démontre sa préparation consciencieuse. En mai de 1863 il part à Pest, et après un séjour de 20 mois, il passe la première moitié de 1865 à l'Académie de Vienne, mais après la mort de Rahl il quitte Vienne.

Il passe environ six mois à Gerendás. Il peint sa peinture «Le dîner sur la Puszta», et puis «Le brigand affligé» qui a causé une grande sensation. Il a peint ses tableaux pour faire recette qu'il puisse partir pour l'étranger de nouveau. En hiver de cette année plusieurs personnes le chargent de la peinture de portrait à Békéscsaba, ainsi il déménage à Csaba à une sous-location. Nous connaissons 7 peintures à l'huile de son époque de Csaba.

En février de 1866 il part à Pest à cause de sa maladie d'œil. Il guérit et après un séjour court de Pest et de Gerendás en octobre de 1866 il part à la nouvelle étape de ses études, à l'Académie de peintre de Munich.

Entre juillet et octobre de 1866 il est de nouveau en Hongrie, en août il va aussi à Gerendás où il fait des esquisses pour la dernière fois. Cette année son oncle redonne sa location, et il continue l'économie à 3 kilomètres de Békéscsaba à la ferme de Kismegyer qu'il a achetée de l'héritage de sa femme. Il construit une ferme, il fait une exploitation modèle, de plus il construit un petit studio à Munkácsy.

Munkácsy commence à utiliser le nom d'art Munkácsy au lieu du nom Lieb encore pendant son premier séjour de Pest. (Il a reçu son nom encore à Arad de ses camarades menuisiers, qui se sont nommés selon les lieux d'origine et ainsi Michel Lieb est devenu Mihály Munkácsy.) En 1868,

quand il est devenu majeur, il a demandé la modification de nom officiellement qu'il recevait considérant ses intentions du départ.

Mais en automne de 1868 il choisit Düsseldorf au lieu de Munich pour continuer ses études. Ici il a une sensation avec sa peinture „Apprenti bâillant” et encore dans cette année il peint „Le Dernier Jour d'un condamné” avec quoi il obtient un grand succès non attendu avant à Düsseldorf, puis en 1870 au Salon Parisien. Sa carrière s'arque par en haut rapidement.

À la fin de 1871 il déménage à Paris s'établit définitivement. Son oncle lui écrit les lettres souvent: il lui donne des conseils protégés, orientés, il averti son neveu célèbre à l'économie, à l'appui de l'art national, à l'affection de la patrie. L'auteur consacre un chapitre particulier à cette correspondance.

En août de 1874 il se marie avec la veuve du baron De Marches, et à la fin de leur voyage de noces ils passent presque un et demie mois à Békéscsaba, à la ferme de Kismegyer. Munkácsy prend de possession avec plaisir le studio. Il peint deux peintures et des études à le „Héros du village” dont les modèles sont les valets de l'oncle Reök.

En 1877 il y a un grand coup dans la famille Reök. L'oncle est suicidé. La famille déménage à Pest, ainsi Munkácsy „le visiteur à la maison” déjà ne vient pas à Csaba pour visiter ses parents.

Il consacre un jour pour visiter la ville et ses connaissances à la demande de ses amis. Il a vu pour la dernière fois les souvenirs de son enfance (1890).

Après la mort de Munkácsy on nomme des rues à Békéscsaba et à Gyula, on pose des statues à son souvenir, les plaques commémoratives montrent les maisons où il vivait et créait. Le musée de Békéscsaba porte le nom de Munkácsy.

À la fin de l'étude l'auteur publie quelques documents de la relation de deux amis hongrois de Paris – Zsigmond Justh, écrivain originant d'Orosháza et Lajos Oskó, peintre – et de Munkácsy.

L'oeuvre est préparé par la découverte des sources d'archives et de bibliothèque et par l'application des collections de beaux-arts et des reliques du Musée Munkácsy de Békéscsaba.

ZUSAMMENFASSUNG

M. Munkácsy (1844–1900) ist einer der erfolgreichsten ungarischen Maler des 19. Jahrhunderts.

Aus einem verwaisten armen Tischlerlehrebuben kämpfte er sich unter die gefeiertesten Maler seines Jahrhunderts empor. Zu dieser Karriere verhalf ihm nicht nur der Zufall, sondern auch hilfreiche Hände unterstützten ihn. Zur Kenntnis seines romantischen Lebenslaufes trug auch er selber bei, indem er in den Achtzigerjahren des 19. Jahrhunderts die Geschichte seiner Kindheit bis zum Künstlerwerden, d. h. bis zu seinem 19. Lebensjahre niederschrieb und auch seine auf französisch verfassten Erinnerungen noch zu seinen Lebenszeiten unter dem Titel „Souvenirs“ erschienen. Vom Naturalismus seines Freundes Alphonse L. M. Daudets bei der Schilderung seiner Erinnerungen stark berührt hob er die Erlebnisse seines Elends und die Gegensätze zwischen dem Kinde und der Welt der Erwachsenen grell hervor. Diese in der Autobiografie dargestellten Erlebnisse knüpfen sich zumeist an das Komitat Békés.

Den Forscher interessierte in erster Linie, inwiefern sich die in „Erinnerungen“ geschilderten Ereignisse verifizieren, beziehungsweise die darin erwähnten Personen und Schauplätze sich identifizieren lassen, sowie ob die Erlebnisse der Kinderzeit ergänzt werden können; des weiteren – als Fortsetzung der Autobiografie- erforschte er die späteren Beziehungen des Künstlers zum Komitat. Er dehnte seine Forschungen auch auf das nahe zum Komitat Békés gelegene Arad aus, da die in Arad verbrachten Jahre unmittelbar an sein in Békés verbrachtes Leben anknüpfen.

Das Forschen war nicht vergebens.

Der erste Teil der Autobiografie fußt auf dem ständigen Gegensatz zwischen dem Kinde Mischka und seinem Oheim und Vormund István Reök, da der „gemütslose, rohe Junggeselle“ Mischka viele Bitternisse zufügte. Der Verfasser klärt einleitend in seiner Arbeit die Persönlichkeit István Reöks.

Er war der jüngere Bruder von Munkácsys Mutter, der als namhafter Rechtsanwalt in Pest wohnte und der die Revolution von 1848 vorbereitenden Jugend angehörte. Als Vereinsnotär konnte er sich im Kreise der führenden Schriftsteller, Wissenschaftler und Politiker des Landes bewegen, die ein gemeinsamer Gedanke – dem Vaterland und dem Fortschritt auf bürgerliche Weise zu dienen – beseelte. Die paar in Pest verbrachten Jahre waren lebenslang richtungsweisend für sein Denken und Handeln. Er liebte nie die Tatenlosigkeit; ständig wollte er dem Vaterlande und der Allgemeinheit zu Diensten sein. Nach dem Zusammenbruch des Freiheitskampfes von 1849 flüchtete er vor den Vergeltungsmaßnahmen zu seiner Schwester, Frau Steiner, die in guten Verhältnissen in Békéscsaba lebte, begann sich mit Landwirtschaft zu beschäftigen, und verblieb hier – entgegen seiner Absicht – 27 Jahre lang bis zu seinem Lebensende.

Békéscsaba war seinerzeit eine bäuerliche Stadt dörflichen Charakters von 30000 Einwohnern.

Nach seiner Niederlassung in Csaba starb sein Töchterchen und seine Frau verließ ihn. Der Zusammenbruch des Freiheitskampfes und der Verlust seiner Familie verhärtete sein Gemüt; gerade zu dieser Zeit langte der kleine verwaiste Mischka in Csaba an, der in Miskolc an ein sorgenfreies Leben in der Wohnung des Vorstehers des Salzamtes gewohnt war. So wird der Gegensatz zwischen dem Onkel und Mischka verständlich.

Zum Glück kann Mischka die Tage in Hause seiner Tante verbringen, aber Frau Steiner erliegt den Folgen der anlässlich eines Betyärenüberfalls erlittenen Mißhandlungen. Munkácsy beschreibt ausführlich diesen Überfall und seine Schilderung erweist sich von Wort zu Wort als zutreffend, wie aus den im Archiv aufgefundenen Akten erhellt.

Im Herbst 1853 ziehen Mischkas in die Nachbarschaft der Familie Vidovszky am Hauptplatz,

wo Mischka in der Gütigkeit der Frau Vidovszky seine „dritte Mutter“ fand, der er lebenszeitlich Dank zollte.

In zwischen war Onkel Reök mit Maria Omaszta – seiner späteren Frau, die er jedoch vorerst nicht heiraten konnte, da er im Sinne des Gesetzes nicht von seiner ersten Frau geschieden werden konnte – auf das in Gerendás gelegene Gehöft verzogen und hatte den elfjährigen Mischka als Tischlerlehrling in die Lehre gegeben. Damit begann die traurigste Zeit seines Lebens. Über die hier verbrachten Lehrlingsjahre bringt er die naturalistischsten Schilderungen zu Papier und entwirft in der Darstellung von György Láng das Bild eines grausamen Meisters.

Der Verfasser identifiziert auch hier einen Teil der vorkommenden Personen und stellt die nach drei Jahrzehnten etwas aus der Ordnung geratene Zeitfolge von Munkácsys Erinnerungen wieder her.

Nach seiner Gesellenprüfung verlässt er – im Gegensatz zu seinen Memoiren – nicht sofort den Meister Láng, sondern arbeitet noch einige Monate als Geselle bei ihm und reist erst im Oktober 1858 nach Arad, um die vorgeschriebenen drei Wanderjahre anzutreten. In Arad trifft er auf einstige Mitschüler und Bekannte aus Csaba, aber aus ihrem Verhältnis lässt sich seine Deklassierung herausfühlen. Munkácsy widmet den zwei in Arad verbrachten Jahren nur einige Seiten. Anhand der Rückerinnerungen einiger Zeitgenossen konnte diese Zeitspanne jedoch bereichert werden.

Aus seinem geringen Lohn konnte er sich nicht entsprechend ernähren, verfällt in eine langwierige Krankheit und sieht sich genötigt, zu seinem Oheim heimzureisen, der zu dieser Zeit bereits in Gyula, der derzeitigen Komitatsstadt, eine Beamtenstelle innehatte.

Während seiner Krankheit erwacht in ihm erstmalig der Wunsch und Drang zu zeichnen: er kopiert die in seinem Zimmer befindlichen Stiche. Der Oheim schickt ihn angesichts seines Eifers zu dem Lehrer der Zeichenschule am Ort, dem akademischen Maler Karl Fischer, um Zeichenstunden zu nehmen; hier stößt der sich derzeit im Gyulaer Schloß aufhaltende Wandermaler Elek Szamossy auf ihn, der das ihm innewohnende Talent entdeckt und ihn zu sich auf das Schloß nimmt. Dieser Zufall eröffnet seine Laufbahn als Maler.

Aus dieser Zeit, – d. h. aus seinem 17. Lebensjahre – ist sein erstes Skizzenbuch erhalten geblieben. Sein und Szamossys Leben in Schloß schildert ein Wanderschauspieler in seinen Rückerinnerungen, der Szamossy als Amatörmaler drei Monate lang aufsuchte.

Ende 1860 beendigte Szamossy seine Arbeit im Gyulaer Schloß und ging nach Arad, wohin ihm Mischka nach kurzer Zeit folgte. Sie verbringen gemeinsam mehrere Monate auf den Adelsschlössern von Arad, Beodra und Buziás. Mischka zeichnet nach Szamossy Anweisungen; seine angefertigten Arbeiten legen Zeugnis von seinen Fortschritten ab. Nach gemeinsam verbrachten 18 Monaten nimmt er Abschied von seinem Meister, um seine Studien in Pest (Budapest) fortzusetzen. Zuvor reist er jedoch nach Gerendás zu seinem Oheim.

Die Pußta von Gerendás war der am entferntesten gelegene Teil der Békéscsabaer Gemarkung, unweit von Orosháza. Auf einem Teil seiner hiesigen Liegenschaften betrieb der Grundherr Meiereiwirtschaft, während der verbleibende Teil in Parzellen von 200–300 Morgen durch Pächter bewirtschaftet wurde.

Auch Reök war einer dieser Pächter, auf dessen Gehöft Munkácsy sich mehrmals auf längere oder kürzere Zeit aufhielt, um Geld und Kraft zu seinen ausländischen Studien zu sammeln. Sein Oheim hatte ihn auch bisher nicht auf sich belassen. Obwohl Munkácsy es nicht besonders erwähnt, nimmt er ihn mit sich zu Familienzusammenkünften, und richtet in der Folge auch Empfehlungsschreiben an seine Freunde und Verwandten in Pest, damit sie sich des nach Pest strebenden Mischkas annehmen möchten.

Er verbringt ein halbes Jahr in Gerendás, fertigt Ölgemälde an und auch eine Vielzahl von Skizzen bekundet seine zielstrebigten Vorbereitungen. Im Mai 1863 reist er nach Pest und verbringt

nach zwanzigmonatigem dortigen Aufenthalt die erste Hälfte 1865 in Wien, welches er jedoch nach dem Tode von Rahl verlässt.

In Gerendás verbringt er jetzt wieder fast ein halbes Jahr. Hier malt er das „Abendbrot in der Pušta“, und darauf den großen Aufsehen erregenden „Trauernden Betyáren“ – all dieses zum Zwecke des Geldverdienstes, um wieder ins Ausland reisen zu können. Im Winter erhält er von mehreren Seiten Porträtaufträge, so daß er auf Untermiete nach Csaba zieht. Aus der Zeit dieses Aufenthaltes sind uns sieben Ölgemälde bekannt.

Im Februar 1866 reist er aus Anlaß eines Augenleidens nach Pest. Nach glücklich erfolgter Genesung und kurzem Aufenthalt in Pest und Gerendás begibt er sich auf die Münchener Kunstakademie als nächste Station seiner Studien.

Von Juli bis Oktober 1867 finden wir ihn wieder in Ungarn; im August macht er einen Abstecher nach Gerendás, wo er zum letzten mal Skizzen anfertigt. Sein Oheim hatte nämlich in diesem Jahre die dortige Pacht aufgegeben, um auf dem Erbe seiner Frau, dem kaum drei Kilometer von Békéscsaba gelegenen Grundbesitz in Kismegyer, eine Musterwirtschaft anzulegen; für Munkácsy lässt er dort sogar ein kleines Atelier errichten.

Munkácsy begann noch während seines ersten Pester Aufenthaltes diesen Namen statt den Namen Lieb zu führen. (Den Namen erhielt er noch während des Arader Aufenthaltes von seinen Gefährten, die sich einander nach ihren Heimatsorten benannten. So wurde aus Mischka Lieb ein Mischka Munkácsi [Munkácsér].)

1868, nach Erreichung des Mündigkeitsalters beantragte er auch amtlich die Namensänderung, welchem Antrag mit Rücksicht auf seine Reiseabsichten innerhalb von ein paar Tagen stattgegeben wurde.

Im Herbst 1868 wählt er jedoch statt München Düsseldorf zur Fortsetzung seiner Studien. Hier erregte er in Bälde Aufsehen mit dem „Gähnender Lehrling“, und malte noch im selben Jahr das Gemälde „Der letzte Tag eines Verurteilten“, welches zuerst in Düsseldorf und im nächsten Jahre im Pariser Salon einen alle Erwartungen übertreffenden Erfolg erntete. Seine Bahn nahm einen rapiden Aufschwung.

Ende 1871 zieht er nach Paris, wo er sich endgültig niederlässt. Sein Oheim schreibt ihm häufig: in seinen Briefen versieht er den plötzlich zu Ruhm gelangten Neffen mit sorglich lenkenden Ratschlägen, ermahnt ihn zur Sparsamkeit, zur Unterstützung der vaterländischen Kunst sowie zur Vaterlandsliebe. Der Verfasser widmet diesem Briefwechsel ein besonderes Kapitel.

Im August 1874 schließt er die Ehe mit der Witwe des Barons Des Marches; – als Abschluß ihrer Hochzeitsreise verbringen sie fast anderthalb Monate auf dem Gehöft in Kismegyer. Munkácsy nimmt erfreut das Atelier in Besitz. Er malt zwei Gemälde sowie Studien zum „Dorfheld“, zu welchem die Knechte des Onkels Reök die Modelle abgeben.

Im Jahre 1877 trifft die Familie Reök ein schmerzlicher Schlag: Onkel Reök begeht Selbstmord. Die Familie zieht nach Pest, so daß der „heimkehrende“ Munkácsy des weiteren nicht mehr zum Verwandtenbesuch nach Csaba kommt.

Auf Wunsch seiner Freunde widmete er am 7. Oktober 1890 noch einen Tag einem Besuch der Stadt sowie seiner Bekannten.

Anlässlich dieser Gelegenheit sah er zum letzten Mal die Stätten seiner Kindheitserlebnisse.

Nach seinem Tode wurden im Békéscsaba und Gyula Straßen nach ihm benannt. Statuen und Skulpturen bewahren sein Gedenken, und Gedenktafeln bezeichnen die Gebäude, in denen er wohnte und schuf. Das Békéscsabaer Museum nahm seinen Namen an.

Zum Abschluß seiner Studie publiziert der Verfasser noch einige die Beziehungen Munkácsys zu zwei ungarischen Freunden aus Paris – des aus der Umgebung von Orosháza stammenden Schriftstellers Zsigmond Justh und des Malers Lajos Oskó – beleuchtende Dokumente.

Das Werk entstand anhand archivarischer und bibliothekarischer und Forschungen unter Verwendung der Munkácsy-Reliquien des Békéscsabaer Museums und anderer Kunstsammlungen.

KÉPEK JEGYZÉKE

1. Munkácsy édesapja. Olajfestmény
2. Munkácsy édesanyja. Olajfestmény
3. Békéscsaba központja 1858-ban. Haán Antal rajza
4. Békéscsaba központja Munkácsy gyermekkorában. Térképrészlet
5. A Steiner-(Omaszta-)kúria ma
6. Vidovszky János és felesége. Eredeti fénykép
7. Vidovszky Feri szarvasi diákok között 1863-ban. Eredeti fénykép
8. Munkácsy tulipános ládája
9. Munkácsy bejegyzése a céhlegények közé
10. Gyula központja Munkácsy idejében. Térképrészlet
11. Reök és Munkácsy lakása Gyulán. Fénykép
12. A gyulai kastély Munkácsy idejében. Metszet
13. Munkácsy bemutatja rajzait Szamossynak. Festmény
14. Szamossy Elek. Önarckép
15. Odry Lehel 1875-ben. Eredeti fénykép
16. Gyulai László
17. A festegető asztaloslegény. Gyulai László akvarellje
18. Szulimán Ákos arcképe. Munkácsy ceruzarajza
19. Szulimán Jolán arcképe. Munkácsy ceruzarajza
Munkácsy gyulai vázlatkönyvéből:
20. Parasztmenyecske gyermekkel. Ceruzarajz
21. A gyulai vár. Szénrajz
22. Juhászlegények. Ceruzarajz
23. Lólegeltetés. Ceruzarajz
24. Mester uram felolvas. Ceruzarajz
25. Szomjas szegénylegény. Ceruzarajz
26. Tehénfejés. Ceruzarajz
27. Szalonnapihívás. Ceruzarajz
28. Reök bácsi kunyhója. Ceruzarajz
29. Drapériatanulmány. Ceruzarajz
30. Aradi gimnazista. Ceruzarajz
31. Reök István birtokai Békéscsaba határában. Térképvázlat
32. Munkácsy 1863-ban. Eredeti fénykép
33. Levélolvasás. Munkácsy olajfestménye
34. Munkácsy 1864-ben. Eredeti fénykép
35. Munkácsy 1866-ban. Eredeti fénykép
36. Tanulmány a Búsuló betyárhoz. Főhős. Ceruzarajz
37. Tanulmány a Búsuló betyárhoz: Sípot fúvó cigány. Ceruzarajz
38. Búsuló betyár. Munkácsy festménye
39. Tanulmány az Estebéd a pusztán c. képhez: Könyöklő férfi. Ceruzarajz
40. Tanulmány az Estebéd a pusztán c. képhez: Térdeplő férfi. Ceruzarajz
41. Estebéd a pusztán. Munkácsy festménye
42. A mama c. színmű színlapja
43. Munkácsy szerepének első lapja
44. Reök István arcmása I. Munkácsy ceruzarajza
45. Reök István arcképe II. Munkácsy ceruzarajza
46. Vidovszky János arcképe. Munkácsy festménye
47. Vidovszky Jánosné arcképe. Munkácsy festménye
48. Vidovszky Matild arcképe. Munkácsy festménye
49. Dudits orvos arcképe. Munkácsy festménye
50. Dudits orvos feleségének arcképe. Munkácsy festménye
51. Dudits Andor dajkája. Munkácsy rajza
52. Nagy Irma arcképe. Munkácsy festménye
53. Munkácsy 1867-ben. Eredeti fénykép
54. Dülő szénásszekér vázlata. Munkácsy ceruzarajza
55. Aradi dalosünnepély. Metszet Munkácsy után
56. Munkácsy szegénységi bizonyítványa
57. Reök István öregkori fényképe. Eredeti fénykép

58. Reök Istvánné Omaszta Mária. Eredeti fénykép
59. Reök István levele Munkácsyhoz (részlet)
60. Munkácsy levele Reök Istvánhoz (részlet)
61. Gyulai László: Munkácsy Mihály. Litográfia
62. A Siralomház festője. Munkácsy 1870 körül. Eredeti fénykép
63. A kismegyeri Reök-birtok Munkácsy műtermével (x). Térképrészlet
64. Munkácsy és felesége. Eredeti fénykép
65. Kukoricás (Kukoricatörés). Munkácsy festménye
66. Poros út. Munkácsy festménye
67. Két legény az asztalnál. Tanulmány a Falu hőiséhez. Munkácsy festménye
68. Falu hőse. Munkácsy festménye
69. Reök István háza Békéscsabán a Gyulai úton. Fénykép
70. Az utolsó látogatások idején. Munkácsy 1890 körül. Eredeti fénykép
71. A békéscsabai kaszinó dísztagjává választja Munkácsyt
72. A Láng-portán épült lakóház a Munkácsy-emléktáblával. Fénykép
73. Munkácsy-emléktábla a Láng-porta helyén. Békéscsaba
74. Borsos Miklós: Munkácsy. Szobor. Békéscsaba
75. Vilt Tibor: Munkácsy. Szobor. Békéscsaba
76. Munkácsy-emléktábla egykori lakóházán Gyulán
77. Vasas Mihály: Munkácsy. Szobor. Gyula
78. Munkácsy emlékét idéző emléktábla Békésen
79. Justh Zsigmond. Eredeti fénykép
80. Oskó Lajos. Eredeti fénykép
81. Munkácsy ezüstkoszorúja

LIST OF PICTURES

1. Munkácsy's father. Oil painting
2. Munkácsy's mother. Oil painting
3. The centre of Békéscsaba in 1858. Drawing by Antal Haán
4. The centre of Békéscsaba in the time of Munkácsy's childhood. Part of a map
5. The Steiner (Omaszta) mansion today
6. János Vidovszky and his wife. Original photo
7. Feri Vidovszky among students from Szarvas, in 1863. Original photo
8. Munkácsy's chest painted with tulips
9. Munkácsy's registration as a journeyman
10. The centre of Gyula in Munkácsy's days. Part of a map
11. The flat of Reök and Munkácsy in Gyula. Photo
12. The residence in Gyula in Munkácsy's days. Cut
13. Munkácsy shows his drawings to Szamossy. Painting
14. Elek Szamossy. Self-portrait
15. Lehel Odry in 1875. Original photo
16. László Gyulai
17. The painting journeyman joiner. Water-colour by László Gyulai
18. Portrait of Ákos Szulimán. Drawing in pencil by Munkácsy
19. Portrait of Jolán Szulimán. Drawing in pencil by Munkácsy
From Munkácsy's sketch-book in Gyula:
20. Young peasant woman with a child. Drawing in pencil
21. The castle in Gyula. Charcoal drawing
22. Young shepherds. Drawing in pencil
23. Horse grazing. Drawing in pencil
24. Master reading out. Drawing in pencil
25. Thirsty outlaw. Drawing in pencil
26. Cattle milking. Drawing in pencil
27. Bacon roasting. Drawing in pencil
28. Uncle Reök's cabin. Drawing in pencil
29. Study for a drapery. Drawing in pencil
30. High school student from Arad. Drawing in pencil by Munkácsy
31. István Reök's lands in the neighbourhood of Békéscsaba. Sketch map
32. Munkácsy in 1863. Original photo
33. Letter reading. Oil painting by Munkácsy
34. Munkácsy in 1864. Original photo
35. Munkácsy in 1866. Original photo
36. Study for the Woebegone Highman: main figure. Drawing in pencil
37. Study for the Woebegone Highman: gipsy blowing the whistle. Drawing in pencil
38. Woebegone Highman. Painting by Munkácsy
39. Study for the painting Dinner on the Pusztá: man leaning on his elbow. Drawing in pencil
40. Study for the painting Dinner on the Pusztá: kneeling man. Drawing in pencil
41. Dinner on the Pusztá. Painting by Munkácsy
42. The program of the play Mum
43. First page of Munkácsy's role
44. Portrait I. of István Reök. Drawing in pencil by Munkácsy
45. Portrait II. of István Reök. Drawing in pencil by Munkácsy
46. Portrait of János Vidovszky. Painting by Munkácsy
47. Portrait of Mrs. János Vidovszky. Painting by Munkácsy
48. Portrait of Matild Vidovszky. Painting by Munkácsy
49. Portrait of Doctor Dudits. Painting by Munkácsy
50. Portrait of Doctor Dudits's wife. Painting by Munkácsy
51. Dudits Andor's nurse. Drawing in pencil

52. Portrait of Irma Nagy. Painting by Munkácsy
53. Munkácsy in 1867. Original photo
54. Sketch of a Leaning hay-cart. Drawing in pencil by Munkácsy
55. Singer festival in Arad. Cut after Munkácsy
56. Munkácsy's certificate of poverty
57. Photo of István Reök as an old man. Original photo
58. Mrs. István Reök, Mária Omaszta. Original photo
59. István Reök's letter to Munkácsy (extract)
60. Munkácsy's letter to István Reök (extract)
61. László Gyulai: Mihály Munkácsy. Lithograph
62. The painter of the Condemned Cell. Munkácsy about 1870. Original photo
63. The Reök estate in Kismegyer with Munkácsy's studio (x). Part of a map
64. Munkácsy and his wife. Original photo
65. Maize-field (Corn-snapping). Painting by Munkácsy
66. Dusty Road. Painting by Munkácsy
67. Two Youths at the Table. Study for the Hero of the Village. Painting by Munkácsy
68. Hero of the Village. Painting by Munkácsy
69. István Reök's house in Békéscsaba, Gyulai Road. Photo
70. The last visit to Békéscsaba. Munkácsy around 1890. Original photograph
71. The Casino in Békéscsaba elects Munkácsy honorary member
72. The living-house with the memorial tablet for Munkácsy, built on the Láng estate. Photo
73. Memorial tablet to Munkácsy in what used to the Láng House
74. Miklós Borsos: Munkácsy. Statue. Békéscsaba
75. Tibor Vilt: Munkácsy. Statue. Békéscsaba
76. Memorial tablet for Munkácsy on his former living-house in Gyula
77. Mihály Vasas: Munkácsy. Statue. Gyula
78. Memorial tablet reminding of Munkácsy in Békés
79. Zsigmond Justh. Original photo
80. Lajos Oskó. Original photo
81. Munkácsy's silver wreath

LA LISTE DES TABLEAUX

1. Le père de Munkácsy. La peinture à l'huile.
2. La mère de Munkácsy. La peinture à l'huile.
3. Le centre de Békéscsaba en 1858. Le crayon d'Antal Haán.
4. Le centre de Békéscsaba à l'enfance de Munkácsy. Le détail de carte.
5. La getilhommière de Steiner (d'Omaszta) aujourd'hui.
6. János Vidovszky et sa femme. La photographie originale.
7. Feri Vidovszky parmi les élèves de Szarvas en 1863. La photographie originale.
8. Le bahut de tulipe de Munkácsy.
9. L'enregistrement de l'admission de Munkácsy parmi les compagnons.
10. Le centre de Gyula à l'époque de Munkácsy. Le détail de carte.
11. L'appartement de Reök et de Munkácsy à Gyula. La photographie.
12. Le château de Gyula à l'époque de Munkácsy. La gravure.
13. Munkácsy présente ses crayons à Szamosy. La peinture.
14. Elek Szamosy. L'autoportrait.
15. Lehel Odry en 1875. La photographie originale.
16. László Gyulai.
17. Le compagnon de menuisier peint. L'aquarelle de László Gyulai.
18. Le portrait d'Ákos Szulimán. Le crayon de Munkácsy.
19. Le portrait de Jolán Szulimán. Le crayon de Munkácsy.
De l'album à croquis de Gyula de Munkácsy.
20. La jeune femme paysan avec un enfant. Le crayon.
21. Le château de Gyula. Le fusain.
22. Les jeunes bergers. Le crayon.
23. Le pacage de cheval. Le crayon.
24. Monsieur le maître lit. Le crayon.
25. Le brigand a soif. Le crayon.
26. La traite de vache. Le crayon.
27. La cuisson du lard. Le crayon.
28. La cabane de l'oncle Reök. Le crayon.
29. L'étude de la draperie. Le crayon.
30. Le lycien d'Arad. Le crayon de Munkácsy.
31. Les propriétés d'István Reök à la frontière de Békéscsaba. L'esquisse de carte.
32. Munkácsy en 1863. La photographie originale.
33. La lecture de lettre. La peinture à l'huile de Munkácsy.
34. Munkácsy en 1864. La photographie originale.
35. Munkácsy en 1866. La photographie originale.
36. L'étude au tableau du Brigand affligé: Le protagoniste. Le crayon.
37. L'étude au tableau du Brigand affligé: Le tzigane qui sonne du sifflet. Le crayon.
38. Le brigand affligé. La peinture de Munkácsy.
39. L'étude au tableau du Dîner sur la Puszta: L'homme accoudé. Le crayon.
40. L'étude au tableau du Dîner sur la Puszta: L'homme agenouillé. Le crayon.
41. Le dîner sur la Puszta. La peinture de Munkácsy.
42. L'affiche de théâtre de la pièce »Maman«.
43. Le premier feuillet du rôle de Munkácsy.
44. Le portrait d'István Reök. (I.) Le crayon de Munkácsy.
45. Le portrait d'István Reök. (II.) Le crayon de Munkácsy.
46. Le portrait de János Vidovszky. La peinture de Munkácsy.
47. Le portrait de Mme. Vidovszky. La peinture de Munkácsy.
48. Le portrait de Matild Vidovszky. La peinture de Munkácsy.
49. Le portrait du docteur Dudits. La peinture de Munkácsy.

50. Le portrait de la femme du docteur Dudits. La peinture de Munkácsy.
51. La nourrice de Andor Dudits. Le crayon.
52. Le portrait d'Irma Nagy. La peinture de Munkácsy.
53. Munkácsy en 1867. La photographie originale.
54. L'esquisse du tableau du Chariot de fauche tombé. Le crayon de Munkácsy.
55. La fête de chanson d'Arad. La gravure après Munkácsy.
56. Le certificat de pauvreté de Munkácsy.
57. La photographie d'István Reök de vieil âge. La photographie originale.
58. Épouse de István Reök, Mária Omaszta. La photographie originale.
59. La lettre d'István Reök á Munkácsy. (Le détail.)
60. La lettre de Munkácsy á István Reök. (Le détail.)
61. László Gyulai: Mihály Munkácsy. La lithographie.
62. Le peintre du tableau du »Dernier Jour d'un condamné.« Munkácsy vers 1870. La photographie originale
63. La propriété de Reök de Kismegyer avec le studio de Munkácsy (x). Le détail de carte.
64. Munkácsy et sa femme. La photographie originale.
65. Le champ de maïs (La récolte du maïs.) La peinture de Munkácsy.
66. Chemin poussiéreux. La peinture de Munkácsy.
67. Deux gars attablés. L'étude au tableau du Héros du village. La peinture de Munkácsy.
68. Héros du village. La peinture de Munkácsy.
69. La maison d'István Reök á Békéscsaba sur la route de Gyula. La photographie.
70. Au cours d'une des dernières visite. Munkácsy vers 1890. La photographie originale.
71. Le club de Békéscsaba élit Munkácsy au membre d'honneur.
72. La maison construite au ménage de Láng avec la plaque commémorative de Munkácsy. La photographie.
73. La plaque commémorative de Munkácsy au lieu de la maison Láng á Békéscsaba.
74. Miklós Borsos: Munkácsy. La statue. Békéscsaba.
75. Tibor Vilt: Munkácsy. La statue. Békéscsaba
76. La plaque commémorative á sa maison d'autrefois á Gyula.
77. Mihály Vasas: Munkácsy. La statue. Gyula.
78. La plaque commémorative de Munkácsy á Békés.
79. Zsigmond Justh. La photographie originale.
80. Lajos Oskó. La photographie originale.
81. La couronne d'argent de Munkácsy.

VERZEICHNIS DER BILDER

1. Vater von Munkácsy. Ölgemälde
2. Mutter von Munkácsy. Ölgemälde
3. Das Zentrum von Békéscsaba 1858. Zeichnung von Antal Haán
4. Das Zentrum von Békéscsaba als Munkácsy Kind war. Ausschnitt einer Karte
5. Herrenhaus der Familie Steiner (Omaszta) heute
6. János Vidovszky und seine Frau. Originalphoto
7. Feri Vidovszky zwischen Studenten aus Szarvas 1863. Originalphoto
8. Mit Tulpen verzierte Truhe von Munkácsy
9. Munkácsy wird als Zunftgeselle eingeschrieben
10. Das Zentrum von Gyula in der Zeit von Munkácsy. Ausschnitt einer Karte
11. Die Wohnung von Reök und Munkácsy in Gyula. Photo
12. Das Schloß in Gyula in der Zeit von Munkácsy. Stich
13. Munkácsy präsentiert seine Zeichnungen dem Szamosy. Gemälde
14. Elek Szamosy. Selbstbildnis
15. Lehel Odry 1875. Originalphoto
16. László Gyulai
17. Der malende Tischlergeselle. Aquarell von László Gyulai
18. Bildnis von Ákos Szulimán. Bleistiftzeichnung von Munkácsy
19. Bildnis von Jolán Szulimán. Bleistiftzeichnung von Munkácsy
Aus dem Skizzenbuch von Munkácsy in Gyula:
20. Junge Bäuerin mit Kind. Bleistiftzeichnung
21. Die Gyulaer Burg. Kohlezeichnung
22. Junge Schäfer. Bleistiftzeichnung
23. Pferdeweiden. Bleistiftzeichnung
24. Herr Meister liest vor. Bleistiftzeichnung
25. Durstiger Straßenräuber. Bleistiftzeichnung
26. Kuhmelke. Bleistiftzeichnung
27. Speckröstung. Bleistiftzeichnung
28. Die Hütte von Onkel Reök. Bleistiftzeichnung
29. Studie für eine Draperie. Bleistiftzeichnung
30. Gymnasiast aus Arad. Bleistiftzeichnung von Munkácsy
31. Die Felder von István Reök in der Umgebung von Békéscsaba. Kartenskizze
32. Munkácsy 1863. Originalphoto
33. Brieflesung. Ölgemälde von Munkácsy
34. Munkácsy 1864. Originalphoto
35. Munkácsy 1866. Originalphoto
36. Studie für den „Trauernden Betyar.“ Hauptfigur. Bleistiftzeichnung
37. Studie für den „Trauernden Betyar.“: pfeifender Zigeuner. Bleistiftzeichnung
38. „Trauernden Betyar.“ Gemälde von Munkácsy
39. Studie fürs Bild „Abendessen auf der Pußta“: Mann sich auf die Ellbogen stützend. Bleistiftzeichnung
40. Studie fürs Bild „Abendessen auf der Pußta“: Man auf den Knien. Bleistiftzeichnung
41. Abendessen auf der Pußta. Gemälde von Munkácsy
42. Theaterzettel fürs Theaterstück „Mama“
43. Erste Seite der Rolle von Munkácsy
44. Bildnis I. von István Reök. Bleistiftzeichnung von Munkácsy
45. Bildnis II. von István Reök. Bleistiftzeichnung von Munkácsy
46. Bildnis von János Vidovszky. Gemälde von Munkácsy
47. Bildnis von Frau János Vidovszky. Gemälde von Munkácsy
48. Bildnis von Matild Vidovszky. Gemälde von Munkácsy
49. Bildnis von Doktor Dudits. Gemälde von Munkácsy

50. Bildnis de Frau von Doktor Dudits. Gemälde von Munkácsy
51. Die Amme von Andor Dudits. Bleistiftzeichnung
52. Bildnis von Irma Nagy. Gemälde von Munkácsy
53. Munkácsy 1867. Originalphoto
54. Skizze zum „Schiefen Heuwagen“- Bleistiftzeichnung von Munkácsy
55. Sängerfest in Arad. Stich nach Munkácsy
56. Armutszeugnis von Munkácsy
57. Photo von István Reök als ein alter Mann. Originalphoto
58. Frau István Reök, geb. Mária Omaszta. Originalphoto
59. Der Brief von István Reök zu Munkácsy (Ausschnitt)
60. Der Brief von Munkácsy zu István Reök (Ausschnitt)
61. László Gyulai: Mihály Munkácsy. Lithographie
62. Der Maler des Gemäldes „Der letzte Tag eines Verurteilten“. Munkácsy um 1870. Originalphoto
63. Das Reök Familiengut in Kismegyer, mit dem Atelier von Munkácsy (x). Ausschnitt einer Karte
64. Munkácsy und seine Frau. Originalphoto
65. Maisfeld (Maisernte). Gemälde von Munkácsy
66. Stäubiger Weg. Gemälde von Munkácsy
67. Zwei Burschen am Tische. Studie für den „Dorfheld“. Gemälde von Munkácsy
68. Dorfheld. Gemälde von Munkácsy
69. Das Haus von István Reök in Békéscsaba. Gyulai Straße. Photo
70. In der Zeit letzten Besuche. Munkácsy, um 1890. Originalphoto
71. Das Kasino in Békéscsaba wählt Munkácsy zum Ehrenmitglied
72. Das Wohnhaus mit der Munkácsy-Gedenktafel gebaut auf der Láng Gut. Photo
73. Munkácsy-Gedenktafel an der Stelle des Láng-Hauses in Békéscsaba
74. Miklós Borsos: Munkácsy. Statue. Békéscsaba
75. Tibor Vilt: Munkácsy. Statue. Békéscsaba
76. Munkácsy-Gedenktafel an seinem einstigen Wohnhaus in Gyula
77. Mihály Vasas: Munkácsy. Statue. Gyula
78. Gedenktafel erinnernd an Munkácsy in Békés
79. Zsigmond Justh. Originalphoto
80. Lajos Oskó. Originalphoto
81. Der Silberkranz von Munkácsy

TARTALOM

<i>I. Miskolctól Békéscsabáig</i>	7
<i>II. Csabai gyermekévek (1852–1854)</i>	15
Reök István	16
Csabán 1852-ben	24
Egy végzetes betyártámadás	33
1853-ban	36
Vidovszkyék szomszédságában	39
<i>III. Az asztalosinas (1855–1858).</i>	47
Az „úrfi” inasnak megy	48
Láng György asztalosmester	52
A kisinin (1855–1856).	54
Az öreginas (1856–1858)	70
Legényavatás	79
<i>IV. Amíg a művész csillaga felragyog (1858–1869)</i>	83
Az asztaloslegény Aradon (1858. október–1860)	84
„Az asztalosság és a művészet között.” (Gyula, 1861.).	91
Aradon Szamosy mellett (1862)	120
Először Gerendáson (1862 ősz–1863. május)	127
Gerendás – Békéscsaba (1865. szeptember–1866. február)	135
Újra Gerendáson (1866. szeptember)	152
Utoljára a pusztán (1867. augusztus–október)	153
A névváltoztatás (1868)	160
<i>V. A Mester és Békés megye (1870–1900)</i>	165
A Siralomház időszakában	166
„Parainezis” Munkácsy Mihályhoz	171
Készülődés Csabára (1872–1873)	180
Nászúton Békéscsabán (1874. szeptember–október)	183
Búcsú Reök Istvántól	190

Utolsó látogatások	192
Munkácsy emléke	198
Két barát Békésből	207
Időrendi áttekintés	213
Rövidítések	217
Források	218
Résumé	222
Résumé	225
Zusammenfassung	228
Képek jegyzéke	231
List of pictures	233
La liste des tableaux	235
Verzeichnis der Bilder	237

